

ВОЕННА АКАДЕМИЯ „Г. С. РАКОВСКИ”
ИНСТИТУТ ЗА ПЕРСПЕКТИВНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ЗА ОТБРАНАТА

НАУЧНА СЕКЦИЯ „ВОЕННА ИСТОРИЯ И ПАТРИОТИЧНО ВЪЗПИТАНИЕ”

МАЙОР
КАЛИН ДИНКОВ РАНЧЕВ

„СТРАТЕГИЧЕСКО РЪКОВОДСТВО НА БЪЛГАРСКАТА
АРМИЯ В УСЛОВИЯТА НА БЛОКОВО
ПРОТИВОПОСТАВЯНЕ (1955-1991 Г.)”

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд
за получаване на образователна и научна степен „доктор”
област на висше образование 2. „Хуманитарни науки”,
професионално направление 2.2. „История и археология”,
докторска програма „Военна и военнополитическа история”

Научен ръководител:
Доцент д-р Румен Стефанов Николов

София, 2019

Дисертационният труд е обсъден и приет на разширен съвет на научна секция „Военна история и патриотично възпитание” в Института за перспективни изследвания за отбраната на Военна академия „Г. С. Раковски” с протокол № 15 от 07.11.2019 г. и е предложен за защита пред научно жури.

Авторът на дисертационния труд е докторант в редовна форма на обучение в научна секция „Военна история и патриотично възпитание” в Института за перспективни изследвания за отбраната на Военна академия „Г. С. Раковски”.

Дисертационният труд се състои от 377 страници

Основен текст - 327 страници

Литературни източници - 125

Фигури - 15

Таблицы - 2

Приложения - 7 (от 346 до 377 страница)

Брой на публикациите по дисертацията - 3

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 28.01.2020 г. от 14.30 часа в Академична зала А3 на Военна академия „Георги Стойков Раковски“. Материалите по защитата са на разположение на интересувашите се в стая № 213 в преподавателския корпус на Военна академия „Г. С. Раковски“.

Рецензенти:

1. професор Йордан Ангелов Баев
2. професор Людмил Йорданов Спасов

Автор: Калин Динков Ранчев

Тема: „Стратегическо ръководство на Българската армия в условията на блоково противопоставяне (1955-1991 г.)”.

Отпечатан: 2019 г.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Вид на дисертационния труд

Дисертацията има характер на научноизследователски труд с формулирани обект на изследването, цел и задачи. Обхваща: увод; основна част, включваща три глави; общи изводи; заключение; библиография/списък с използваната литература и приложения.

Актуалност на проблема

Темата за членството на България в организацията на Варшавския договор и е много добре проучена. И все пак съществува празнина в поредицата изследвания – в тях въпросът за изграждане на органите за стратегическо ръководство на Българската армия в национален и коалиционен формат и функционалните връзки между органите за военнополитическо ръководство е косвено засегнат или напълно пренебрегван, или остава на заден план. Именно недостигът на информация, породил у мен необходимостта от по-задълбочено и систематизирано изследване на взаимоотношенията и проблемите в изграждането на органите за стратегическо ръководство на въоръжените сили на НР България в национален и коалиционен формат което би способствало за по-детайлното изясняване на функционалните връзки между висшето партийно и държавно ръководство.

Проблемът за стратегическото ръководство на въоръжените сили през Студената война не е изследван в достатъчна степен. Причината за това е, че все още архивните източници за този период, съхранявани в Държавния военноисторически архив не са изцяло достъпни за изследователите. В публикациите досега са използвани документи от Централния държавен архив, Дипломатическите архиви а те са недостатъчни да се направи прецизен анализ на всички компоненти, свързани със системата за стратегическо ръководство на въоръжените сили.

Цел на дисертационния труд

Целта Да се изследва и анализира дейността на стратегическото ръководство на Българската армия в условията на блоково противопоставяне и на основата на историческия опит да се извлекат поуки за подобряване на оперативната съвместимост и взаимодействието на Българската армия в евроатлантическата система за колективна сигурност и отбрана.

Обект и предмет на дисертационния труд

Обект Структура и състав на органите за управление в Министерството на народната отбрана и Генералния щаб (ГЩ) на Българската народна армия (БНА), органите за Стратегическото ръководство на Българската армия в национален формат и в системата на Обединените въоръжени сили на държавите-участнички във Варшавския договор в мирно време и в условията на война.

Предмет Отделни аспекти от дейността на политическото, държавното и военното ръководство при осъществяване на стратегическото ръководство на въоръжените сили на Народна република България през периода на Студената война. Подчиненост и форми на взаимодействие с командването на Обединените въоръжени сили на държавите-участнички във Варшавския договор в мирно и военно време.

Основни задачи

1. Йерархията на структурата на органите за стратегическо ръководство в национален и коалиционен формат;
2. Спецификата на структурата на органите за стратегическо ръководство;
3. Изследването и анализирането на отделни аспекти от дейността на политическото, държавното и военното ръководство при изграждането на органите за стратегическо ръководство на въоръжените сили на България през Студената война в национален и коалиционен формат и проследяване на функционалните връзки между органите за военнополитическо ръководство.

Методика на изследването

За изясняване същността на дейността на политическото, държавното и военното ръководство при изграждането на органите за стратегическо ръководство на въоръжените сили на България през Студената война в национален и коалиционен формат и проследяване на функционалните връзки между органите за военнополитическо ръководство и свързаните с нея проблеми е предприет предметно хронологичен подход на систематично изследване на литература, включваща: архивни извори, публикувани документи, дневници и спомени, вестници и списания, справочници, речници, енциклопедии, книги, студии, статии и електронни информационни ресурси.

Период на изследването: 1955 г. – 1991 г.

Ограничения

Хронологичната рамка на изследването е периодът 1955–1991 г. Той обхваща времето от създаването на Организацията на Варшавския договор на 14 май 1955 г. до края на Студената война през 1991 г. със саморазпускането на Съвета за икономическа взаимопомощ (СИВ), Организацията на Варшавския договор (ОВД) и най-накрая на Съюз на съветските социалистически републики (СССР) и може да бъде характеризирани като период на строителството на въоръжените сили, като се копира съветския модел, който успешно се налага в колективните решения на Варшавския договор над всички страни членки. Това се отнася както до военно-теоретичните възгледи и основи за строителството им, така и до организационната структура на войските, въоръжението и техниката, способите за водене на бойни действия, бойната и политическата подготовка и управлението на войските.

II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е структуриран в съответствие с поставените цел, научноизследователски задачи, формулирани обект на изследването, цел и

задачи на изследването и отразява възприетия от автора подход към проблематиката.

Състои се от увод, три глави с изводи към всяка от тях, заключение, списък на използваната литература (125 източника), фигури (15) и таблици (2).

Съдържание на дисертационния труд

В **уводната част** е представена актуалността на разглеждания проблем, като е обоснована необходимостта от разработването на дисертационния труд. Формулирани са целта, основните задачи, ограниченията, методите, използвани при провеждането на изследването.

Първа глава има въвеждащ характер в нея е направен кратък исторически преглед на организацията, развитието и модернизация на Българската армия. Разгледано е стратегическо ръководство на Българската армия отразено във военната теория и регламентиращите документи. Направен е преглед на стратегическото ръководство на Българската армия във войните на България (1885 – 1945 г.).

Органите за управление на нашата армия се създават когато в световната теория и практика този проблем е намерил своето решение. Командните структури се развиват едновременно и в пряка зависимост от организационното усъвършенстване на войската. Зародишът на органите за управление на българската армия се поставя веднага след Освобождението, когато се създава Българската земска войска.

Тяхното изграждане и управление е сложен и продължителен процес. Върху него оказват влияние организацията на войската, руското и западното военно изкуство, политико-стратегическата обстановка на Балканите и водените войни.

На 20 юли 1878 г. в гр. Пловдив руския императорски комисар в България генерал-адютант княз Александър Дондуков-Корсаков подписва Заповед № 1 за сформирание и устройство на Българската земска войска (БЗВ). Според утвърдените на 5 септември 1878 г. временни щатове БЗВ се управлява от Военен отдел с щаб към Съвета на управлението.

Така създадения отдел макар и малък по състав, с ограничени функции и с изцяло руско офицерско попълнение, той е ръководен орган на възстановената българска войска и с основание може да се приеме за зародиш на настоящия Генерален щаб на Българската армия.

С приемането на Търновската конституция през април 1879 г. започва нов етап в строителството на войската. Стратегическото ръководство на българската войска в мирно и военно време се осъществява от княза, който е върховен началник на въоръжените сили а изпълнителната власт по военното управление се възлага на военния министър, който ръководи отделите и учрежденията във Военното министерство.

Съществуващият Военен отдел прераства във Военно министерство с нова организация и функции, положение което в основни линии се запазва до Сръбско-българската война. Характерно за този период е, че в структурата на управлението липсва обособен ЩАБ на войската.

Сръбско-българската война внася съществени изменения в органите за управление. Ръководенето на военните действия се осъществява от Главна квартира, в чийто състав се създава Щаб на армията. В резултат на войната се налага категоричният извод, че става очевидна необходимостта от създаването на Генералния щаб – органа, който да се заеме със строителството на масовата армия, за постигане на националните интереси. Последвалите събития около детронацията на княз Александър Батенберг спъват за няколко години започналия процес на модернизиране - на армията, които са преодолен с приетия в края на 1891 г. „Закон за устройството на въоръжените сили на Българското княжество”. Според приетия закон се предвижда създаването на „специално ведомство” – Генерален щаб. Със създаването на Генералния щаб се наблюдават два аспекта. От една страна има правилна ориентация за неговите цели но от друга страна липсват твърдо установени възгледи за органите за управление.

От 1895 г. започват изменения в Генералния щаб, които се оформят с приетия две години по-късно Закон за устройство и организацията на армията.

Дотогавъшния Генерален щаб (ГЩ) се преименува в „Щаб на армията“ (ЩА). Така създадената структура просъществува само четири години. През 1901 г. Щабът на армията е реорганизиран и отново е преименуван в Генерален щаб.

До приемането в края на 1903 г. на новия „Закон за устройството на въоръжените сили на Българското княжество“ изграждането на армията като цяло и преди всичко на нейния основен орган за стратегическо управление – ГЩ е непоследователно, бавно и мъчително. Законът внася повече яснота и относително по-голяма стабилност по отношение на органите за управление и бележи нов етап в тяхното развитие. Периода след 1903 г. се отчита като един от най-плодотворните за организационното изграждане и превъоръжаване на армията и за развързване на органите и за управление.

През 1907 г. е изработено Положение за устройство и дейността на Щаба на армията за мирно време, където за първи път се формулират в пълен обем организацията и функциите на всички структурни звена.

Посочва се, че ЩА е самостоятелно учреждение и в мирно време изпълнява следните задачи: отговаря за правилната организация на въоръжените сили на Княжеството, за тяхната подготовка, според предназначението им; извършва всички предварителни и подготвителни дейности, свързани с отбраната на страната и военните операции.

Българската армия приключва участието си в Първата световна война с подписването на примирие със съглашенските войски в Солун, което поставя началото на редица структурни и организационни промени в нея, включително и в командването ѝ. По силата на сключената в Солун военна конвенция се предвижда незабавна демобилизация на цялата Българска армия.

Ньойският договор поставя армията ни в тежко положение. В изпълнение на неговите военни клаузи са приети два закона за въоръжените сили - през 1921 и 1923 г. В Закона за устройството на войската и пограничната стража от 1921 г. е посочено, че „Министерството на войната е най-висшето военноадминистративно учреждение в царството. То е орган на министъра на войната, чрез който той урежда устройството и управлението на войската,

пограничната стража. Законът регламентира и устройството на Министерството на войната. Ньойският договор предопределя малкия числен състав на войската. Това е причина и за ограничения личен състав на Министерството на войната през 20-те години. През 1924-1925 г. щатът му предвижда само 61 офицери и 101 чиновници. Това е приблизително 5,3 % от кадровите офицери в армията по онова време.

Отпадането на военните клаузи на Ньойския договор през 1938 г. създава по-благоприятни условия за разширяване функциите на Министерството на войната. У нас едва през 1935 г. е изработен Законопроект за народната отбрана и Правилник за Висшия съвет за народна отбрана, които естествено нямат силата на закон, защото не са минали през парламента. Всестранната подготовка на държавата за война се възлага на върховния ръководен орган - Висшия съвет за народна отбрана, който носи пълната отговорност.

Задачите на този съвет са да ръководи подготовката и да извършва всестранна държавна мобилизация, да ръководи всестранната мирновременна подготовка на държавата за война, да ръководи доброто функциониране на народното стопанство и държавните органи по време на война с оглед на най-пълното задоволяване на потребностите.

С оглед на Втората световна война актуален за нашата армия става и въпросът за командването на армията във военно време. През 1935 г. е издаден нов Правилник за бойната служба в българската армия. В него подробно са изложени функциите на командирите и щабовете на войсковите формирования по време на война. В навечерието на Втората световна война (1938 г.) Щабът на войската издава основен документ, наречен Проектоправилник за действието на големите единици. Той е естествено продължение на Правилника за бойната служба.

През 1940 г. е приет нов Закон за военните сили на Царство България. Министерството на войната е най-висшето военноадминистративно учреждение в държавата, което привежда в изпълнение всички разпоредби на изпълнителната власт. Министърът на войната отговаря за всестранната

подготовка и готовност на военните сили. В своята дейност той се подпомага от началника на Щаба на войската. Щабът на войската отговаря за устройството, подготовката и дейността на военните сили, той се състои от Генерален щаб.

В годините на Втората световна война на преден план излиза и въпросът за Главното командване на Действащата армия. Собственият ни опит от войните за национално освобождение и обединение (1912—1918 г.) показва, че във военно време Министерството на войната играе второстепенна роля, а основните командни функции се поемат от Главното командване на Действащата армия. Затова през 1940 г. е издаден Правилник за дейността в Главното командване на Действащата войска.

Изводи към първа глава

1. В резултат на извършената огромна дейност, започналият след края на Сръбско-българската война от 1885 г. процес на организационно изграждане и модернизиране на българската армия постепенно довежда до повишаване на нейната боеспособност, боеготовност и изграждане на основите на масова, модерна за времето си армия, което създава благоприятни условия за по-нататъшното ѝ изграждане, модернизиране и реформиране.

2. Изследваният период (1885 – 1945 г.) се характеризира с ускорено развитие на армията и нейните командни структури. Процесът протича при съблюдаване на следните основни принципи на управление – централизъм, единоначалие, приемственост, законност, инициативност и др. Независимост от някои слабости, по време на разглеждания период с помощта е на законодателни и други нормативни актове е изградена стабилна система от органи на управление на Българската армия и са регламентирани техните функционални задължения.

3. Като сериозна слабост на Българската армия през изследвания период могат да се отчете несвоевременното отразяване на натрупания опит от войните преди и по време на Втората световна война в основните документи, които регламентират дейността на командването на войската и на нейните формирования. Основна отличителна характеристика на органите за

командване и управление, както и на структурната организация на българската армия е съответствие с изискванията за тяхното бойно използване по време на война. Независимо от разкритите недостатъци, органите за стратегическо и оперативно ръководство на армията в годините на Втората световна война — Главното командване, Щабът на войската и армейските щабове притежават подходяща за бойно използване структура, което е реална предпоставка за успешно ръководство на бойните действия.

Втора глава е посветена на същността на стратегическото ръководство на въоръжените сили в национален формат. Направен е исторически преглед на системата за стратегическо ръководство на въоръжените сили на България през Студената война. Разгледана е дейността на органите за стратегическо ръководство по овладяването на въоръжените сили от Българската комунистическа партия (БКП), тяхното организационно изграждане и модернизация, повишаването на бойната и мобилизационната готовност, оперативната, бойната и политическата подготовка на войските. Изследван е процесът за изграждане и развитие и на останалите компоненти на системата за стратегическо ръководство: система от пунктове за управление, свързочна система и автоматизация на управленческите дейности на органите за управление.

Разкрити са правата и отговорностите на органите за стратегическо ръководство, мисията и задачите на пунктовете за управление, свързочната система и средствата за механизация и автоматизация на управлението.

Реформата, която протича в първото следвоенно десетилетие довежда до крупни преобразувания в Българската армия тя се разделя на два етапа – първият от 1945 до 1948 г. и вторият от 1949 до 1954 г.

Първият етап от 1945 до 1948 г. е особено труден за България и нейните въоръжени сили. С референдум е премахната монархията и в страната се установява народно-демократичен политически режим начело с комунистическата партия. Основните си усилия в тази неблагоприятна

обстановка пред органите за стратегическо ръководство са насочени към привеждане на Българската армия от военно на мирновременен състояние, окончателното и овладяване от БКП, осъществяване на частично превъоръжаване и осмисляне на бойния опит от войната.

Формалното и управление през този период се осъществява с актове на Регентството и Министерството на войната. С приемането през 1946 г. на Закон за контрол и ръководство на войската се отнема голяма част от правомощията на военния министър, а цялата дейност по изграждането, подготовката и снабдяването на армията става отговорност на правителството. С това се цели да се засили контрола, влиянието и ръководството на Българската комунистическа партия (БКП) над въоръжените сили. Веднага след публикуването на този Закон по предложение на специално назначена правителствена комисия от войската са уволнени над 2000 подготвени офицери, голяма част от които са с боен опит. Прочистването на войската от „лица с фашистки, реставраторски и антидемократични прояви” продължава и след 1947 г., когато са уволнени още 1024 офицера. На освободените командни длъжности са назначени генерали и офицери, обучавани в СССР или участвали в партизанското движение, без военна подготовка и голяма част от тях без средно образование. Според доклад на министъра на войната от 03.09.1947 г. в армията има по щат 6232 офицера, а недостигът за неговото попълване е 2679 офицера. Този процес в значителна степен е снижил боеспособността на въоръжените сили.

Цялостната дейност на Министерството на народната отбрана и в частност на Генералния щаб се ръководи и контролира от Политбюро на ЦК на БКП.

Съгласно действащата Конституцията от 1947 г., върховен орган на държавната власт е Народното събрание. То е овластено да решава въпросите за обявяване на война и сключване на мир. Президиумът на Народното събрание е постоянно действащ висш орган на държавната власт. Когато Народното събрание не заседава, той може да обявява по предложение на правителството

положение на война в случай на въоръжено нападение срещу страната и в случай на нужда от неотложно изпълнение на международни задължения за взаимна отбрана. При тези извънредни обстоятелства Президиумът е длъжен да свика Народното събрание, за да се произнесе по взетите решения. В задълженията на Президиума на Народното събрание са включени: обявяването на обща и частична мобилизация, назначаването и освобождаването от длъжност на Главнокомандувачия на въоръжените сили на страната и висшия команден състав.

Промените във военното строителство и възгледите за използване на въоръжените сили не са ставали стихийно, а са плод на приетия и приложен на практика съветски опит, придаван от военните специалисти и инструктори „съветниците“. Провеждането на военната политика е изключителен прерогатив на Политбюро на ЦК на БКП в най-сложната обстановка, когато се вземат важни решения за отбраната, Народното събрание е елиминирано.

Вторият етап от реформата от 1949-1954 г. се характеризира като ускорено модернизиране и мащабно нарастване на въоръжените сили в съответствие с развихрящата се Студена война и изцяло налагане на съветския модел при тяхното изграждане.

Характерното за първото следвоенно десетилетие е откритото враждебно отношение на съседните държави към НР България, което е причина органите за стратегическо ръководство на въоръжените сили да преразгледат възгледите за отбрана, запазване на мира и предотвратяване на войната и да разработят концепция, наричана условно доктрина „Защита на народната демокрация“. Основната цел, заложена в доктрината е защита на комунистическия режим от вътрешна и външна инвазия. В случай на неизбежна война тя изисква да се постигне победа на социализма, сломяване и съкрушаване на противника в лицето на световния и регионален империализъм.

В изпълнение на схващанията на доктрината „Защита на народната демокрация“, дейността на органите за стратегическо ръководство е насочена към усъвършенстване на организационното изграждане, модернизацията и

увеличаването на мирновременния състав на въоръжените сили, повишаване на тяхната подготовка, бойна готовност и боеспособност.

Стартирането на новото строителството на въоръжените сили започва с последвалите чистки на командния състав и приемане от Великото народно събрание на 17 септември 1949 г. на два изключително важни закона: - „Закон за задължителната военна служба” и „Закон за военните лица”. Мотивът за приемането на тези нормативни актове е законодателно легитимиране и регламентиране на формирането на големи и масови по способа за комплектуване на мирновременни въоръжени сили. Те демонстрират, че армията изменя коренно своя характер, като законодателно е уреден процесът за превръщането и в народна войска, овладяването и от новия политически режим и нейното подчиняване в интерес на новия обществен строй.

Овладяна партийно и попълнена с политически апарат, Българската народна армия продължава своето мирновременно разрастване. За да се легитимира законодателно увеличението на 27 октомври 1951 г. в Народното събрание е внесен проект за нов Закон за всеобща военна служба, който коренно се различава от този, приет през 1949 г. Новото и същественото в него е, че той не касае само БНА, а законодателно урежда устройството и функционирането на въоръжените сили като цяло. Според Закона те се състоят от БНА и от войски на МВР. Общото ръководство на въоръжените сили се осъществява от Министерския съвет, а непосредственото се възлага на МНО, което в непосредствената си дейност се опира на Генералния щаб. По силата на Закона при МНО се създава Главен военен съвет, чиито състав и задачи се определят от Министерския съвет.

Нормативната уредба се обогатява доктринално с цел подобряване на стратегическото ръководство на въоръжените сили и повишаване на тяхната боеспособност. За целта се приемат редица Постановления на Политбюро на ЦК на БКП и Решения на Министерския съвет на НР България. От тях особено важно значение има Постановление № 4 от 06 март 1952 г. за формиране на Държавен комитет на отбраната на Народна република България. Той се

изгражда за решаване на всички задачи в мирно време, отнасящи се до отбраната на страната, в това число „създаване на мобилизационни запаси и държавните резерви; строителство на въоръжените сили и повишаване на тяхната боеготовност и боеспособност; подготовка на отечествената промишленост и народното стопанство за удовлетворяване на военновременните нужди на войската и страната за успешното водене на война”.

Във военно време той поема цялата власт и решава съюзническите отношения със СССР и народнодемократичните страни. Държавният комитет на отбраната организира контрол и наблюдение на различните клонове на народното стопанство, свързани със защитата на държавата. В своята работа ДКО на НР България да се ръководи от Законите на страната, Решенията на Политбюро на ЦК на БКП и Постановленията на правителството.

В края на 1953 г. по предложение на съветските съветници в Министерството на народната отбрана и с личното разпореждане на Вълко Червенков дейността на ДКО е прекратена. След Априлския пленум на ЦК на БКП от 1956 г. той е възстановен. С Решение на Политбюро на ЦК на БКП от 19 март 1957 г. е утвърдено Положение за задачите и функциите на ДКО на НР България. В него е посочено, че ДКО е орган на ЦК на БКП и Министерския съвет. Съгласно т. 3 от документа ДКО има право да взема конкретни решения по всички въпроси, свързани с отбраната на страната. Неговите решения са задължителни за всички министерства и ведомства. Административното обслужване на ДКО се възлага на апарата на Министерския съвет, МНО, МВР и ЦК на БКП.

През 1971г. на второто заседание на VI-то обикновено Народно събрание е решено ДКО да премине от Министерския съвет към Държавния съвет на НР България.

Трансформациите в органите за стратегическо ръководство на въоръжените сили от 1949 г. до 1954 г. са насочени към подготовката им за реално водене на война. През тези години е провеждан курс за нарастване на

мирновременния и военновременния състав на армията, нейното ускорено модернизирание и повишаване на бойната и готовност. Важна особеност на реформата на въоръжените сили е, че тя се извършва при крайно ниски икономически възможности на страната и главно с помощта на СССР и съюзниците.

До началото на 60-те години всички основни директиви, решения и препоръки във военната област са вземани от Министерството на въоръжените сили на СССР и Генералния щаб на Съветската армия и най-често са „спускани” до партньорите чрез съветските военни представители източноевропейските столици.

Идеята за изграждане на система за колективни отбрана в Източна Европа е лансирана от съветското партийно и военно ръководство на Московското съвещание на правителствените ръководители. Тя е предложена от обявения през месец март 1954 г. „План Молотов” за създаване на обобщоевропейска система за сигурност.

Повратна точка в изграждането на въоръжените сили се явява създаването на Организацията на Варшавския договор на 14 май 1955 г. Те стават част от Обединените въоръжени сили (ОВС) на Варшавския договор. Висшето партийно, държавно и военно ръководство приема стандартите и възгледите на коалицията. Новата военна доктрина „Противодействие на контрасилата” изисква пълна интеграция и унификация на всички армии със съветската организационна структура, въоръжение и възгледи за воюване. С това започва трийсетгодишен процес, при който българските въоръжени сили системно се обновяват и модернизират, а икономиката на страната се привежда в готовност да осигури отбраната на страната в мирно и във военно време.

В строителството на въоръжените сили се копира съветския модел, който успешно се налага в колективните решения на Варшавския договор над всички страни членки. Това се отнася както до военнотеоретичните възгледи и основи за строителството им, така и до организационната структура на войските,

въоръжението и техниката, способите за водене на бойни действия, бойната и политическата подготовка и управлението на войските.

В съвременните условия подготовката на страната за отбрана придобива извънредно голямо значение. Това е така, защото значително се разшири кръгът на политическите, икономическите и чисто военните проблеми, които трябва да се решават от политическото и военното ръководство на държавата по подготовката и за отбрана.

Подготовката на страната за отбрана се осъществява по три главни направления: подготовка на въоръжените сили; подготовка на икономиката; подготовка на населението.

Цялостното ръководство на страната и въоръжените сили при привеждането им от мирно на военно положение се осъществява от Политбюро на ЦК на БКП и Държавният съвет. В изпълнение на тези функции по решение на Политбюро на ЦК на БКП, в съответствие с чл. 93 от Конституцията на НР България от 1971 година, се създава Държавен комитет на отбраната (ДКО), в чиито ръце във време на война се съсредоточава цялата политическа, държавна и военна власт.

Ръководството на въоръжените сили на страната се осъществява от националното главно командване (националното командване на НР България - МНО), оглавявано от главнокомандуваният въоръжените сили на страната.

Председател на Държавния комитет на отбраната и главнокомандуващ Въоръжените сили на НР България е генералният секретар на ЦК на БКП и председател на Държавният съвет.

Дейността на националното политическо, държавно и военно ръководство (националното командване) се осъществява въз основа на решенията на Политическия консултативен комитет на държавите – участнички във Вършавския договор, директивите на Върховното главно командване (ВГК) на Обединените въоръжени сили (ОВС) (ВКГ на ОВС), в най-тясно взаимодействие с главното командване на ОВС на театъра на военните действия (ТВД).

При изпълнение на тези задачи между Главното командуване на Обединените въоръжени сили на ТВД, от една страна, и националното партийно, държавно и военно ръководство, от друга, се установява и поддържа тясно взаимодействие.

Основен работен орган на висшето политическо, държавно и военно ръководство във време на война по въпросите на отбраната на страната е Министерството на народната отбрана, което е общ координатор на действията на другите министерства, комитети и народните съвети (окръжните комитети на отбраната).

Ръководството на Министерския съвет осъществява изпълнението на мероприятията по привеждането на страната на военни релси и осигуряване на нейната жизнеспособност като се опира главно на останалите работни органи на ДКО: Държавния комитет за планиране – по привеждането на икономиката на военни релси и нейното функциониране във време на война; Министерството на вътрешните работи – по въпросите на сигурността и вътрешния ред; Щаба на Гражданската отбрана на страната – по въпросите за защитите на населението и народното стопанство.

Ръководството на цялата политическа и идеологическа работа се осъществява непосредствено от Централния комитет на БКП.

Важно място в подготовката на страната за отбрана заема подготовката на системата за ръководство на войната. Основните задачи в тази област се заключават в: изграждане на органите за ръководство на войната и определяне на техните функционални задължения; провеждане на системни тренировки, учения и проверки на системата за ръководство; подготовка на защитени пунктове за управление; изграждане на единна свързочна система.

Важно условие за постигане на целите за повишаване на готовността на страната за отбрана е непрекъснатото усъвършенстване на системата за ръководство и повишаване на готовността на органите за военнополитическо ръководство за своевременно преминаване от мирновременна към военновременна дейност. В тази връзка под ръководството на ЦК на БКП и

Държавния комитет на отбраната се провеждат система от мероприятия. Тази подготовка се извършва планово и по пет годишни и годишни планове.

Система за командване и управление

Създаването на стройна, сигурна, с високо качество и скритост система за ръководство на страната и въоръжените при привеждането им от мирно на военно положение и в хода на военните действия има решаващо значение за пълното реализиране на техните възможности и завоюване победа над врага. Ето защо изграждането на такава военновременна управленска система винаги е било преценявано от Политбюро на ЦК на БКП и Държавния комитет на отбраната като една от най-важните задачи по подготовката на страната за отбрана.

Фиг. № 1. Схема на командване и управление на страната

Дейности на стратегическото ръководство

В основата на ръководството на дейността на въоръжените сили и държавните, стопанските, обществените и други органи и организации стои ръководната роля на Българската комунистическа партия.

Цялостното ръководство на страната, както и в мирно време, се осъществява от ЦК на БКП, Държавния съвет и Министерския съвет на НР България. Тяхната дейност е насочена към осигуряването на нормално функциониране на икономиката, социалната и духовна сфера на обществото и изпълнението на задачите по строителството и подготовката на въоръжените

сили и мобилизирането на възможностите на страната за постигане на победа над врага.

Мрежа на пунктове за управление

Освен от структурата и задачите на органите за управление, построението и елементите на системата за ръководство на страната и въоръжените сили се обуславя и от мрежата на пунктовете за управление.

Икономическото състояние на България в първите години след края на Втората световна война не е позволило на Политбюро на ЦК на БКП, Министерския съвет и военното ръководство да изградят пунктове за управление както за партийните и държавните органи, така и за въоръжените сили.

Освен от структурата и задачите на органите за управление, построението и елементите на системата за ръководство на страната и въоръжените сили се обуславя и от мрежата на пунктовете за управление.

Управлението на страната и въоръжените сили се осъществява от основен, запасен и резервен пункт за управление на висшето политическо, държавно и военно ръководство, чиито състав се дели на три части.

На основния пункт за управление на висшето политическо, държавно и военно ръководство се разполагат до 40 % от състава на Политбюро, Секретариата на Централния комитет на партията и ръководството на Държавния съвет, Държавния комитет на отбраната и от ръководството на Министерския съвет.

На този пункт се вземат основните решения за оперативното използване на въоръжените сили, които носят директивен характер. От него се осъществява и цялостното управление на страната. За тази цел тук се разполагат: част от отделите на ЦК на БКП; част от апарата на Държавния и Министерския съвет; оперативни групи от Министерството на народната отбрана, Държавния комитет за планиране, Министерството на вътрешните работи и Щаба на Гражданската отбрана.

Останалият състав на висшето партийно, държавно и военно ръководство и неговите работни органи се разполагат на запасния и резервния пункт за управление приблизително по равно.

Цялостното непосредствено ръководство на въоръжените сили се осъществява от пунктовете за управление на Министерството на народната отбрана и видовете въоръжени сили.

Ръководството на поделенията на министерствата и централните ведомства се осъществяват от изградените защитени основни, запасни и резервни пунктове за управление.

Пунктовете за управление на висшето политическо, държавно и военно ръководство, Министерството на народната отбрана, видовете въоръжени сили, Държавния комитет за планиране, Министерството на вътрешните работи, Министерството на транспорта, Министерството на съобщенията и Комитета за единна система за социална информация са опорни звена на цялата система и функционират в особено тясно взаимодействие помежду си.

Изводи от втора глава

1. Реформата на Българската армия по време на първото следвоенно десетилетие довежда до крупни преобразувания. С приемането през 1946 г. на Закон за контрол и ръководство на войската се отнема голяма част от правомощията на военния министър, а отговорностите по изграждането, подготовката и снабдяването на армията се предава на правителството. Основна цел на реформата е повишаване на контрола, влиянието и ръководството на Българската комунистическа партия (БКП) над въоръжените сили, а трансформацията на органите за стратегическо ръководство на въоръжените сили са насочени към подготовката им за реално водене на война.

2. Органите за стратегическо ръководство са основен компонент от системата за ръководство на страната и въоръжените сили. С цел подобряване на тяхната дейност те са трансформирани и усъвършенствани многократно тъй

като от тях зависи изграждането и развитието на останалите компоненти от системата – пунктове за управление, свързочна система и автоматизация на управленската дейност. С цел повишаване на готовността и оперативността са разработени Положения за функционалните задължения и планове за работа при привеждането на въоръжените сили и страната от мирно на военно положение и в хода на войната. За усвояването на задълженията и постигането на сглобеност на действията на органите за стратегическо ръководство в национален и коалиционен формат са проведени много тренировки, общодържавни учения, командно щабни учения на местността със свързочни средства и учения с войски.

3. Основна задача на Политбюро на ЦК на БКП и Държавния комитет на отбраната в изследвания период (1945 – 1948 г.) е изграждането на стройна, сигурна, с високо качество и скритост система за ръководство на страната и въоръжените сили при привеждането им от мирно на военно положение и в хода на военните действия. Изграждането на военновременна управленска система е изведено като една от най-важните задачи по подготовката на страната за отбрана и завоюване победа над врага. Дейностите за нейното изпълнение получават особен размах след Дванадесетия конгрес на партията с подготовката и провеждането на общодържавното оперативно-стратегическо учение „Родина-83”.

4. В основен принцип на ръководство на отбраната на страната, на развитието на въоръжените сили и държавните, стопанските, обществените органи и организации в периода е изведена ръководната роля на Българската комунистическа партия. Неговото прилагане е насочено към осигуряване на нормално функциониране на икономиката, социалната и духовна сфера на обществото и изпълнението на задачите по строителството и подготовката на въоръжените сили и мобилизирането на възможностите на страната за победа над врага.

5. За постигане на единство на политическото, държавното и военното ръководство, с оглед най-ефективно използване на бойната мощ на

въоръжените сили и икономическите, научно-техническите и морално-политическите възможности на страната, в съответствие с Конституцията на НР България е създаден Държавен комитет на отбраната като орган на ЦК на БКП и Държавния съвет. Той е натоварен с вземането на решения, с издаването на постановления и разпореждания в областта на отбраната и сигурността на страната, които са задължителни за всички партийни, държавни, стопански и обществени органи и организации.

6. Дейността на националното политическо, държавно и военно ръководство на страната (национално командване) в периода се осъществява в съответствие с решенията на Политическия консултативен комитет на държавите – участнички във Варшавския договор, директивите на Върховното главно командване на Обединените въоръжени сили, в най-тясно взаимодействие с главното командване на ОВС на ТВД.

7. Изградената Комплексната автоматизирана система за ръководство на страната и въоръжените сили при привеждането им от мирно на военно положение и в хода на войната осигурява автоматизирано оповестяване чрез оперативните дежурни на всички равнища – общодържавно (Политбюро и Секретариата на ЦК на БКП, Държавния съвет, националното командване), министерства (централни ведомства), окръзи и общини.

Трета глава. са изследвани и анализирани особеностите на стратегическото ръководство на въоръжените сили на България в коалиционен формат. Разгледан е процесът на изграждането на коалиционните военни структури на Организацията на Варшавския договор, техните права, отговорности и задължения.

Стратегическо ръководство на Българската армия в условията на процеса на военна интеграция в коалиционен формат (1946 до 1955 г.)

Изграждането и развитието на въоръжените сили в Източна Европа и в частност в България след края на Втората световна война са протичали по сходен начин, независимо от тяхното различното международно и правно

положение то е протичало под пряката съветска намеса, която е имала решаващо значение за темповете и характера на изграждането и модернизацията на отделните армии.

Важна роля в този процес играят командването на съветските войски в България, съветските военни съветници, завършилите съветски военни училища и академии наши кадри и служилите в съветската армия наши офицери.

Непосредствено след влизането на съветските войски в България през септември 1944 г. най-висши представители на съветското правителство нееднократно са демонстрирали желанието за изграждане на модерна и боеспособна българска армия.

През 1946 – 1947 г. съветското ръководство осъществява директен натиск за провеждане на цялостна чистка сред офицерският корпус в България. Това е една от темите, по които Сталин критикува българските комунистически ръководители. Той и Молотов обръщат внимание на това неблагоприятно положение, което се е създадо в армията и тяхният съвет е за провеждане на възможно най-бърза коренна чистка отгоре до долу на офицерският състав, за да се вземе армията в ръцете на новата власт. За разгромяването на „военните конспирации” своеобразна „заслуга” имат и съветските военни съветници по линия на разузнавателно отделение, както и съветниците по линия на Държавна сигурност.

Българското правителство отправя молба в средата на 1947 г. до Москва за обучение на български офицери в съветски военни училища и академии, за изпращане на съветски военни устави и правилници, както и съвременно въоръжение за нуждите на Българската армия.

Формирането на апарата на съветските военни съветници в България става по изричното настояване на българското правителство и на висшето военно ръководство на Българската армия.

В съществуването на съветския инструкторски апарат могат да се определят два етапа първият етап е от октомври 1944 г. до март 1947 г., вторият

етап е от пролетта на 1947 г. до зимата на 1958 г. Първият етап е свързан с участието на България във войната за разгрома на хитлериска Германия и с усилията на страната за сключване на благоприятен мирен договор. Втория е коренно различен и се характеризира с цялостното овладяване на страната, установяване на народно-демократичен политически режим начело с комунистическата партия, окончателното овладяване на Българската народна войска от БКП, както и пълното възприемане на съветската военна организация и обучение, и превъоръжаването със съветско въоръжение и бойна техника.

До създаването на Варшавския договор Българската народна армия вече е преминала към пълно възприемане на съветската военна организация и обучение.

Независимо от негативите през втория период от съществуването и функционирането на съветския военен инструкторски апарат в Българската армия след 9 септември 1944 г. трябва да се подчертае неговата обективна необходимост и ползата за издигане на отбранителната способност на България. Благодарение на инструктурите става възможно бързото превъоръжаване с бойни средства на равнището на европейските държави, възприемането на най-полезното от опита и практиката на армията победителка в токущо завършилата война, усвояването на модерната методика на оперативна и бойна подготовка, за да се обучи достатъчно голям контингент от висококвалифицирани висши командни и щабни специалисти в самата България.

Стратегическо ръководство на Българската армия в условията на блоково противопоставяне при изграждане на структурите на Варшавския договор в коалиционен формат (14 май 1955 до 1969 г.)

Идеята за изграждане на бъдещата източноевропейска военнополитическа организация се лансира първоначално на Московското съвещание на правителствените ръководители на страните от „Съветския блок“ (29 ноември – 2 декември 1954 г.).

Времето между Московското съвещание и Варшавската конференция не е период на декларирана изчаквателна позиция от страните-участнички във форума в съветската столица. На всички международни политически лидери е ясно, че Парижките споразумения ще бъдат ратифицирани и че ще има нов военнополитически съюз в Европа. На 5 май 1955 г. влиза в сила Парижкият протокол за присъединяване на Западна Германия към Северноатлантическия пакт. Като своеобразен контраотговор от 11 до 14 май 1955 г. във Варшава се провежда второто съвещание на представителни делегации от страните, участвали в Московското съвещание.

Внесенят проект за договор е приет единодушно от ръководителите на отделните делегации в четвъртото заседание на 14 май 1955 г. Съгласно клаузите на Договора главен ръководен орган на Организация на Варшавския договор е Политическия консултативен комитет. На отделно закрито заседание армейски генерал А. И. Антонов докладва по въпроса за създаване на Обединени въоръжени сили (ОВС) към новосъздадената Организация на Варшавския договор. Прието е специално решение за създаване на Обединено командване на въоръжените сили. За пръв главнокомандващ на ОВС е назначен маршалът на Съветския съюз И. Г. Конев. Негови заместници са министрите на отбраната (или „други военни ръководители“) на държавите, участнички в пакта. При главнокомандващия ОВС е създаден Щаб на Обединените въоръжени сили (ЩОВС) със седалище Москва. За пръв началник на Щаба е назначен армейски генерал А. И. Антонов. В ЩОВС са делегирани представители на СВ, ВВС и ВМС. На учредителното Варшавско съвещание не са конкретизирани други организационни структури, но съгласно № 6 от колективния Договор се предвижда към Политическия консултативен комитет да бъдат изградени допълнително „спомагателни органи“.

За разлика от Северноатлантическия договор във Варшавския договор изрично е декларирано, че е „открит за присъединяване и на други държави, независимо от техния обществен и държавен строй ... В случай, че в Европа бъде създадена система за колективна безопасност настоящия договор ще

изгуби своята сила от деня на влизането в действие на общоевропейския договор”.

Основната насока в дейността на Организацията на Варшавския договор е координирането на политическата линия на източноевропейските държави с тази на СССР и съхраняване на обществената система във всяка една от страните в съответствие със схващанията на Президиума на КПСС.

Продължилия 14 години процес на изграждане на структурите на Организацията на Варшавския договор е наситен с много съвещания, дебати и отлагания за постигане на консенсус от всички партийни, държавни и военни ръководства на държавите участнички в коалицията. Редица трудности се наблюдават при изграждане на военните структури на съюза, многократно са преразглеждани проблемите за статута и функциите на коалиционните органи за стратегическо ръководство на Обединените въоръжени сили: на двустранна основа между лидерите на комунистическите и военните органи на страните от Източна Европа от една страна и на съвещанията на Политически консултативен комитет от друга страна. Те са утвърдени едва на 17 март 1969 г. на съвещание на Политически консултативен комитет в Будапеща.

За разлика от ОВД в НАТО до 1955 г. е създадена стройна структура на коалиционните органи за военно управление – изграждане на регионални командвания и специализирани комитети. Гражданските, политическите и информационно-технологичните структури в НАТО са развити и усъвършенстване през 60-те години на миналия век. За разлика от НАТО първоначалната ориентация в дейността на Политическия консултативен комитет на Варшавския договор е насочена към развитие на координационно-консултативните политически функции на равнище висши представители на изпълнителната власт. Комунистическите лидери на източноевропейските страни, които в действителност са реалните носители на едноличната власт са имали ефективно участие в Политическия консултативен комитет от началото на 60-те години на миналия век. Именно тогава се усещат празнотите и

слабостите в механизмите за функциониране на ръководните органи на организацията от гледна точка на нейния коалиционен характер.

Стратегическо ръководство на Българската армия и особености в правомощията и функциите на органите за стратегическото ръководство на Въоръжените сили в коалиционен формат (1969 до 1985 г.)

През периода от 1969 до 1985 г. окончателно е доизградена цялостната структура на Организацията на Варшавския договор с нормативното уреждане на „правомощията, привилегиите и имунитета” на състава на ръководните органи (1974 г.), функционалното утвърждаване на Комитета на министрите на външните работи и Обединения секретариат (1976 г.) и статута на Обединеното командване на ОВС във военновременния период (1980 г.). През 1987 – 1988 г. към ПКК започват да функционират нови специализирани експертни комисии (Многостранна група за текуща военна информация, Специална комисия по разоръжаването и др.).

През май 1987 г. е обсъден проект за нова Военна доктрина на Варшавския договор. За пръв път официално се декларира, че става въпрос за отбранителна военна доктрина, основана на „принципа за разумната достатъчност” на отбраната на съюзните държави.

Особеностите на функционалните взаимовръзки на подчиненост и взаимодействие между органите за стратегическо ръководство на въоръжените сили на България с тези на Организацията на Варшавския договор и СССР са по линия на:

С влизането на страната в системата на Варшавския договор започва да се развива теорията за участието на БНА в съвместни операции. Стратегията, като част от военната наука, се разглежда вече на равнище съвместни операции на колективни сили на театъра на военните действия. Мястото на БНА е определено в рамките на Югозападния театър на военните действия (ЮЗТВД), където основен противник са въоръжените сили на Турция и Гърция, а по-късно и подвижните сили на НАТО. Главното командване на ОВС на Варшавския договор обръща особено внимание към ЮЗТВД, удържането на

противника и победата над него на този ТВД е от важно значение за успеха на Западния ТВД, който е основен в стратегията на ОВД.

Стратегическо ръководство на Българската армия в условията на заключителния етап на блоково противопоставяне (1985 до 1991 г.)

Блоковото противопоставяне в този период се характеризира с нараснало техническо и икономическо превъзходство на САЩ и Западна Европа над страните членки на Варшавския договор. Повишен е качествения капацитет на въоръжените им сили. САЩ възприемат официално „Стратегическа отбранителна инициатива” и „Стратегията на пряко противоборство”. Приемането на тези документи изискват повишаване на разходите за отбрана, които страните от източноевропейския военен блок не могат да си позволят.

През този период социалистическата система е обхваната от дълбока идейна, политическа, икономическа, морална и етническа криза. Доверието към авторитета на властта и в институциите е силно разклатен.

При така създадените условия ръководството на КПСС в лицето на Михаил Горбачов обявява новата си политика на „Гласност, ускорение и преустройство (перестройка)”. Новия политически стремеж за постигане на взаимно доверие в отношенията със запада, ограничаване на надпреварата във въоръжаването и създаването на условия за технологично и икономическо развитие претърпява неуспех както в международен така и във вътрешен план.

Ролята на България в този процес през изследвания период няма никакви особени отлики от позицията в предходните десетилетия. Дейността на партийното, държавното и военното ръководство на въоръжените ни сили в последния четвърти период на Студената война е имал пасивно-изчаквателна позиция спрямо динамично протичащите обществени събития, ръководено от две доминиращи цели: запазване на приоритетните икономически и военнополитически връзки със СССР и осигуряване съществуването на управляващия едноличен режим. Дори след смяната на властта през ноември 1989 г. не довежда до значими изменения в позицията в наследената източноевропейска военнополитическа организация. От втората половина на

1990 г. съществува стремеж по-скоро за по-категорично обосноваване и защита на собствената национална позиция при финализиране на общоевропейските преговори за съкращаване на въоръжените сили и обикновени оръжия в Европа. България приключва своето участие в Организацията на Варшавския договор през юли 1991 г. така, както е влязла в него през 14 май 1955 г. – без каквито и да е несъгласие или двоумение, но и без особени собствени инициативи или алтернативни проекти.

В развитието на източноевропейския военнополитически съюз биха могли да се очертаят четири основни периода. Първият обхваща предисторията и процеса на формиране на източноевропейския военнополитически съюз до подписването на Варшавския договор и изграждането на първоначалните организационни структури на коалиционното ръководство. Противоречивият характер на събитията от 1956 г. в Източна Европа до голяма степен обуславя тенденциите на следващия период, който продължава от 14 май 1955 г. до началото на 1969 г. Във втория период са изградени и утвърдени структурите, статута и функциите на Организацията на Варшавския договор. Изграждането на структурите, статута и функциите на ОВД е продължителен процес, наситен с много съвещания, дебати и противоположни становища особено от страна на Румъния. Този процес приключва на 17 март 1969 г. Докато в НАТО до 1955 г. е създадена стройна структура на коалиционните органи за военно управление, то първоначалната ориентация на Политическия консултативен комитет на Варшавския договор е насочена към развитието на консултативните политически функции на висши представители на изпълнителната власт. Текущата дейност на Обединеното командване на пакта до 1969 г. е осъществявана от Генералния щаб на Съветската армия. Третият период се характеризира с окончателно структуриране на организацията и най-силно развитие на военнополитическото взаимодействие между страните-членки. От 1969 г. до 1985 г. е доизградена окончателно цялостната структура на коалицията. Утвърдени са функционалните взаимовръзки и взаимодействия между органите за стратегическо ръководство на въоръжените сили на

България с тези на Организацията на Варшавския договор и СССР. Определящи са контактите между лидерите на комунистическите партии на двустранна и многостранна основа. Четвъртият период се свързва със закъснените опити за цялостна трансформация на характера, представителството и механизмите за вземане на управленски решения в ОВД след 1985 г. От структурална гледна точка първият период се характеризира с форсирано унифициране на обществено-политическите системи, в това число и на въоръжените сили, и определяне на общите принципи и приоритети в коалиционната стратегия на „Съветския блок”. Вторият период би могъл да се квалифицира като формативен, третият – като функционален, а четвъртият – като реформационен или „перестроечен”, с очевиден стремеж у част от съюзниците за приспособяване към изискванията на съвременното развитие.

Включването на Народна република България във Варшавския договор и на Българската народна армия в неговите Обединени въоръжени силили в огромна степен се отразява както и на законодателната база, така и на останалите документи, засягащи отбраната на страната. Те са изцяло подчинени на коалиционните интереси, като в повечето случаи са копие на съветските възгледи и практика. Нормативната уредба няма традиционния си вид. В преобладаващата си част това са решения на партийно-политическия орган, който няма законодателни прерогативи, но поради конституционната постановка за ръководната роля на БКП те се приемат и изпълняват безпрекословно. Законодателната и изпълнителната власт само формално узаконяват тези решения. Всички решения в областта на отбраната и въоръжените сили са обвити в строга секретност на различни равнища и не достигат до обществото и дори до голяма част от ръководния състав на въоръжените сили. Няма официално приета национална военна доктрина, нито закони за устройство на въоръжените сили. Военната служба се регулира с устави, правилници, наставления и заповеди. Независимо от липсата на важни за националната отбрана документи се вземат и провеждат целенасочени решения, водещи до издигане отбраната на страната и на въоръжените сили на

завидно равнище, позволяващо изпълняване на отговорностите по националната и колективната отбрана.

Възприетия курс за противопоставяне на двата военнополитически блока и хвърлените огромни средства в областта на отбраната на страната и строителството на въоръжените сили позволяват БНА да се превърне в значителна военна сила, способна да води широкомащабни военни действия, самостоятелно и съвместно с другите армии от страните – членки на Варшавския договор.

Изводи от трета глава

1. Стратегическото ръководство на въоръжените сили на Р България в изследвания период е единна система от дейностите на висшите партийни, държавни и военни органи по управлението, организационното изграждане, модернизацията, повишаването на боеспособността, бойната и мобилизационната готовност на армията за успешното и използване в национален и коалиционен формат по подготовката на страната за отбрана и във време на война. Организационно-техническа основа на стратегическото ръководство на Българската армия е системата за ръководство на страната и въоръжените сили, включваща в себе си органи и пунктове за управление, интегрирана мрежа от телекомуникации и програмно-технически средства за автоматизирано събиране, съхранение, обработване и предаване на информация (Свързочна система - СС).

2. Участието на страната в Организацията на Варшавския договор способства на Министерството на народната отбрана и Генералния щаб на БНА за придобиване на опит от участието във военна коалиция и подпомага техните усилия при модернизацията на БНА, повишаването на боеспособността, поддържането на бойната готовност и оперативните способности. Изградената в периода национална система за стратегическо ръководство на въоръжените сили е в тясно взаимодействие и сътрудничество със СССР и страните членки на Организацията на Варшавския договор.

3. Дейността на висшето партийно, държавно и военно ръководство за координиране на външната и отбранителната политика на държавата до 1955 г. е в непосредствена зависимост от политиката на СССР и съюзниците от Източна Европа, юридически базирана върху система от двустранни договори. Непрекъснато са провеждани консултации на органите за стратегическо ръководство на България с органите на СССР по въпросите на подготовката на страната за отбрана с цел реорганизиране на структурите, модернизация и превъоръжаване с нови системи въоръжения и бойна техника.

4. Присъединяването на Р България към Организацията на Варшавския договор на 14 май 1955 г. Е начало на дългосрочна и планова модернизация на Българската армия. Плановите и програмите за модернизация са съгласувани с Генералния щаб на Съветската армия и Министерството на отбраната на СССР и приемани на заседания на Политбюро на ЦК на БКП. Модернизацията на армията, изграждането и развитието на системата за управление на страната и оперативната подготовка на територията на страната за отбрана значително повишават разходите за отбрана, в резултат на което е предизвикано напрежение за функциониране на икономиката при понижаване на жизнения стандарт на населението.

5. Атестат за ефективната дейност в изследвания период на висшите партийни, държавни и военни органи по управлението, организационното изграждане, модернизацията, повишаването на боеспособността, бойната и мобилизационната готовност на армията за използване в национален и коалиционен формат, както и подготовката на страната за отбрана и във време на война са обективните оценки в специализираните анализи на военните представители на страните от НАТО в София за най-високите нива на обучение, подготовка и надеждност на Въоръжени сили на Р България в сравнение с всички останали армии от Варшавския договор.

III. ИЗВОДИ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА НАУЧНИ И НАУЧНОПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ

Общи изводи

1. Многообразието и широкият времеви обхват на изследваните източници са гаранция за целенасочено навлизане в специализирана предметна област на изследване и военноисторически оценка на процеса на развитие на въоръжените сили на Република България в периода 1955-1991 г. Получените резултати могат да се разглеждат като обобщение на постигнатите цели за изследване на прилаганите политики и мерки за повишаване на готовността на органите за военнополитическо ръководство и страната за отбрана, за усъвършенстване на системата за ръководство на въоръжените сили на страната.

2. Изследването показва, че за успешното прилагане на комплексен набор от мерки е необходимо планово провеждане на комплексна система от мероприятия, които включват: непрекъснатото развиване и усъвършенстване на системата за военнополитическо и стратегическо ръководство на страната; повишаване на военните знания на ръководния състав от политическия и държавния апарат, участващ в органите за стратегическо ръководство на страната и усъвършенстване уменията на ръководния състав да управлява въоръжените сили и страната във време на кризи от всякакъв характер.

3. Обобщените резултати от дисертационното изследване показват, че целенасочената подготовката на органите за стратегическо ръководство на страната трябва да се планира и провежда планово, чрез заседания, сборове, курсове и провеждане на тренировки и учения в национален и съюзен формат. Поуките от успешно приложените инструменти на стратегическо ръководство на въоръжените сили и подготовката на страната за отбрана в изследвания период подсказват, че съвременното изграждане и ръководство на въоръжените сили изисква прилагането на последователна държавна политика и всестранно осигуряване на изграждането на техните настоящи и бъдещи способности, което ще гарантира успешното изпълнение на конституционните задължения на

Българската армия и ще разшири нейния принос към опазване на международните мир и сигурност.

Научни резултати

1. При провеждането на настоящото военноисторическо изследване са разкрити и използвани за първи път неизвестни и неизползвани до сега архивни източници.

2. Тяхното използване подпомага обогатяването и формирането на нови теоретични познания в областта на процесите на вземане и реализация на военнополитически решения на стратегическо и оперативно ниво в национален и коалиционен формат в мирно и военно време.

Научноприложни резултати

1. Разработването в дисертационният труд на седем уникални приложения и петнадесетте фигури позволява не само онагледяване на решаването на основните задачи на изследването, но създава условия за тяхното бъдещо използване както в специализирани научни изследвания, така и в процеса на обучение по военна история на изследвания период.

2. Резултатите от проведеното изследване опит и разкрития механизъм за вземане на военнополитически решения на стратегическо и оперативно ниво в национален и коалиционен формат в мирно и военно време могат да бъдат използван за изучаване и анализиране при изграждане на европейската система за сигурност, както и като справочна литература във Военна академия „Г. С. Раковски”.

IV. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА

1. Ранчев, К. „Държавния комитет на отбраната в структурата на националната сигурност на България (1952 – 1991 г.)”, Военен журнал, 2019, Бр. 3, издание на Военна академия „Г. С. Раковски”, ISSN 0861-7392, 2019, стр. 137-147.

2. Ранчев, К. „Стратегическо ръководство на отбраната на България в края на Студената война и в началото на демократичния преход”, Списание „Национална Сигурност” Бр. 2 (онлайн) ISSN 2682-941X, 2019, стр. 22-27.

3. Ранчев, К. „Аспекти от участието на България във Варшавския договор”, Военноисторически сборник, 2019, Бр. 2, в обем от 29 м. с. (под печат).